

Popis reprezentativní knihy – tzv. Quick Scan

Záhlaví

Zpracovala: Kateřina Šafránková

Philip Pullman / Zlatý kompas / 1995 / úroveň B

Úvodní poznámky:

Philip Pullman, který se narodil v roce 1946 v britském Norwichi, patří ke světově uznávaným autorům literatury pro děti a mládež. Kniha Zlatý kompas (The Golden Compass) vyšla poprvé v r. 1995 pod názvem Světla severu (Northern Lights), je součástí fantasy trilogie Jeho temné esence a tvoří její 1. díl. Na Zlatý kompas navazují knihy Jedinečný nůž a Jantarové kukátko. Podobně jako Tolkienova trilogie (se kterou je Pullmanovo dílo často srovnáváno) je kniha vhodná jako četba pro děti a mládež, zároveň však zaujme i dospělé čtenáře. Příběh se odehrává ve světě, který je podobný našemu a obsahuje mnoho nábožensko-filozofických odkazů (existence mnoha paralelních světů, Prach jako pozůstatek a důkaz prvotního hříchu).

Román se dočkal filmové adaptace – film Zlatý kompas, režírovaný Chrisem Weitzem, vznikl v koprodukcí USA a Velké Británie v roce 2007 (více na: <http://www.csfd.cz/.../223273-zlaty-kompas-golden-compass-the/>)

Román Zlatý kompas získal několik ocenění: literární cenu „Carnegie Medal“ v roce 1996, čtenáři byl román v roce 2006 vybrán jako nejlepší kniha, která získala toto ocenění za 70 let existence („Carnegie of Carnegies“), „Guardian Children´s Fiction Award“. Byl přeložen do mnoha jazyků.

Dimenze	Ukazatel	Popis (komplikující faktory)
<i>Základní požadavek upoutat</i>	Čas	394 stran, bez ilustrací
	Zájmy	V knize se objevují tato pro mladé čtenáře zajímavá témata: problémy s rodiči – nemožnost se s jejich činy identifikovat, ochota pomoci příteli za každou cenu, dobrodružství, zneužití vědeckých objevů, boj dobra a zla. Kniha by mohla být zajímavá pro chlapce i děvčata.

<i>Obeznamenost s literárním stylem</i>	Čtenářská zkušenost	Čtenáři by měli být schopni vydržet u knihy, která má 394 stran a vyrovnat se s faktem, že ji nestihnou přečíst bez přerušení (ochota rozdělit si četbu do více dní a trpělivost). Čtenář by měl mít zkušenost s četbou trilogií (na konci knihy není příběh uzavřen, čtenář je „nucen“ číst další díly; některé motivy jsou v 1. díle načrtnuty, ale rozvíjeny jsou až v dílech následujících). Čtenář by měl mít zkušenost s četbou přeložených knih, aby udržel při čtení ponětí o mnoha postavách s cizími jmény.
	Všeobecné znalosti	<i>Znalosti z teologie, fyziky a dalších přírodních věd</i> (čtenář může románu rozumět i bez nich): prvotní hřích Adama a Evy; vyvolený člověk, který zachrání svět; polární záře; <i>Společenské znalosti</i> (čtenář může románu porozumět i bez nich): společenská hierarchie univerzity, církev jako organizace usilující o politickou moc, fungování kočovných národů (zde Romuni); <i>Psychologické znalosti</i> (pro porozumění důležité): hodnota přátelství, vzájemné pomoci, svobody, nebezpečí zneužití jiných lidí pro vlastní úspěch a získání větší moci, nutnost věřit jen sám sobě.
	Oborově specifické znalosti a zkušenosti	Mladí čtenáři by měli mít nějaké zkušenosti s žánrem fantasy. Obtížné může být zpočátku rozpoznat, že se jedná o tento žánr. Popsaný svět se od našeho liší jen v drobnostech (anbarický proud místo elektrického, Moskva místo Moskvy), přesto se v něm objevují věci nereálné (alethiometr, daemni). Jasné signály žánru fantasy se objevují až postupně (mluvící medvědi kyrysníci, divoženky). Čtenáři mohou román lépe pochopit, pokud v textu rozeznají motivy z Bible a odkazy k fyzikální teorii paralelních světů.
	Slovní zásoba	Mladí čtenáři by mohli být potíže s některými archaickými výrazy (kyrys), nebo s výrazy, které pocházejí z latiny a popisují buď jevy z univerzitního světa (rektor, děkan, talár, majordomus, traktát...) nebo fyzikální či jiné vědecké jevy (magnetický pól, foton, vakuová schránka...).
	Větné konstrukce	Větné konstrukce odpovídají současnému spisovnému jazyku a neměly by být pro čtenáře obtížné.
	Stylistika	Literární jazyk není složitý a neměl by čtenářům činit potíže v porozumění.

<i>Obeznámenost s literárními postupy</i>	Děj	Děj knihy se odehrává v paralelním světě podobném tomu našemu, kde žije dvanáctiletá Lyra. Každý člověk tam má svého daemona, který ho provází po celý život a je jakýmsi vnějším spodobněním jeho povahy, a žijí tu i jiné podivuhodné bytosti, například mluvící medvědí kyrysníci nebo půvabné divoženky létající na borových větvích. Lyra s jejich pomocí putuje daleko na sever, aby zachránila svého kamaráda Rogera a další děti, které unesli obávaní Vrahouni. Na cestě ji provází alethiometr, přístroj podobný zlatému kompasu, který tomu, kdo s ním umí zacházet, odpoví na každou otázku. Děj je napínavý a čtenář postupně odhaluje tajné spiknutí. Teprve na úplném konci knihy je zřejmé, proč docházelo k únosům dětí, co je to Prach a k čemu je dobrý. Některé informace v textu odkazují k dalším dílům trilogie (Lyra je vyvolená osoba, která zachrání svět).
	Časový sled	Děj je vyprávěn chronologicky.
	Dějové linie Perspektiva	Román obsahuje pouze jednu hlavní linii příběhu. Příběh je vyprávěn ve třetí osobě (v Er-formě) vševědoucím vypravěčem. Vyprávění je doplněné dialogy postav v přímé řeči.
	Smysl	Čtenář by měl porozumět poselství románu: Každý v sobě má něco dobrého i zlého, nikdo není jen dobrý, nebo zcela špatný. Závisí na nás, která strana zvítězí. Další důležitá myšlenka: i když se snažíme sebevíc, některé věci nemůžeme dokázat, některé lidi nemůžeme zachránit. Přesto stojí za to se o to snažit. Čtenář by také mohl pochopit, že jsou v tomto románu netradičním způsobem pojímání rodiče – nejsou dobří a nezaslouží si lásku svého dítěte. Dítě může rodiče „přerůst“ a být lepším člověkem než oni.
<i>Obeznámenost s literárními postavami</i>	Charakter postav	Čtenář se může identifikovat s hlavní hrdinkou Lyrou, jejíž zážitky líčí vypravěč. Většina ostatních hlavních postav, se kterými Lyra přichází do styku, je pro čtenáře zpočátku nejasných. Teprve v průběhu románu se odkrývá, kdo je spíše kladnou (Romuni: John Faa, Farder Coram, medvěd Iorek Byrnison) a kdo spíše zápornou postavou (Paní Coulterová – Lyřina matka, lord Asriel – Lyřin otec), ale i záporné postavy mají své světlé stránky (např. Lord Asriel kdysi pomohl Romunům).
	Počet	V tomto románu najdeme několik hlavních postav (Lyra, lord Asriel, paní Coulterová, Iorek Byrnison) a mnoho vedlejších postav (Roger, John Faa, Farder Coram, Costovi, Serafina Pekkala).

Vztahy

Lord Asriel a paní Coulterová jsou Lyřini rodiče, kteří však toto úzké pouto s ní tají. Navíc se Lyra dozví, že její rodiče nejsou dobří a nemůže jim věřit. Je vychovávána na univerzitě v Oxfordu učiteli a sluhý. K žádnému z nich však nemá hluboký vztah. Kamarádí se s chlapcem Rogerem a chce ho zachránit. Při záchranné akci se spojí s romunskou výpravou na sever a spřátelí se s Johnem Faa a dalšími romunskými muži. Úzké přátelství ji pojí také s medvědem kyrysníkem Iorkem Byrnisonem, který ji věrně doprovází.
